

виокремити найбільш нагальні екологічні проблеми та визначити склад та зміст заходів щодо їх уникнення.

Визначення пріоритетності функцій є основою для формування політики сталого розвитку системи землекористування, що передбачає збалансований розвиток природної, соціальної та економічної складової в напрямку оптимізації використання земельно-ресурсного потенціалу.

Література

1. Андріішин І.М. Методологічні основи оптимізації охорони природи і землекористування: монографія / І.М. Андріішин, А.Я. Сохнич. – Львів: «Українські технології», 1998. – 136 с.

2. Генсірук С.А. Регіональне природокористування / С.А. Генсірук. – Львів: Світ, 1992. – С. 59-61.

3. Погурельський С.П. Формування оптимальних співвідношень земельних угідь як основа сталого природокористування / С.П. Погурельський, А.Г. Мартин / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco.com.ua>

Алла УЖВА

к.е.н., доцент

Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Сучасний екологічний стан агроєкосистем України в цілому можна визначити як незадовільний. На їх функціонування діє комплекс негативних факторів, зокрема, недотримання вимог науково-обґрунтованої системи ведення сільського господарства як на рівні окремих виробничих систем, так і регіонів, виснаження родючості та деградація ґрунтів, розповсюдження бур'янів, хвороб, шкідників, порушення гідрологічного режиму на значних територіях, занепад тваринництва тощо. В зв'язку з цим, створення умов для сталого розвитку агроєкосистем є досить складним процесом, який торкається широкого кола питань, починаючи від фізико-хімічних і біологічних процесів в ґрунті, кругообігу речовин та енергії в агроєкосистемах, підвищення коефіцієнту корисної дії фізіологічно активної радіації, закінчуючи удосконаленням спеціалізації аграрних виробничих систем, оптимізації структури сільськогосподарських ландшафтів та організації території землекористування.

Виходячи із Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року визначено такі напрями сталого розвитку:

– оптимізація структури агроландшафтів і удосконалення загальних систем землеробства в контексті нових земельних відносин і наявного ресурсного потенціалу;

– удосконалення міжгалузевої структури та адаптації сільськогосподарського виробництва відповідно до ґрунтово-кліматичних умов і ресурсних можливостей;

– збереження, відтворення та раціональне використання біологічної різноманітності в агроландшафтах;

– формування зональних конкурентоспроможних ресурсо- та енергозберігаючих моделей ефективного ведення сільськогосподарського виробництва на засадах природоохоронної організації території, відтворення природно-ресурсного потенціалу та отримання продукції високої якості;

– удосконалення структури посівних площ і сівозмін з метою більш повного використання біокліматичного потенціалу, поліпшення фітосанітарного стану ґрунту й агрофітоценозів, підтримання оптимального балансу органічної речовини та біологічного стану ґрунту;

– застосування ґрунтозахисних енергозберігаючих технологій обробітку ґрунту, що забезпечують оптимізацію його агрофізичних властивостей та підвищення протиерозійної стійкості, особливо в регіонах проявів ерозії та дефляції [1].

Як відомо, у процесі виробництва сільськогосподарської продукції змінюються екологічні умови навколишнього середовища. Площі, зайняті лісами, чагарниками і луками з різноманітною природною рослинністю зменшуються, зазнають істотних змін природний біологічний кругообіг внаслідок втрати величезної маси хімічних елементів, радіаційний і водний баланс величезних територій, гідрологічний режим, погіршуються природні умови проживання тварин і птахів, забруднюються атмосфера, гідросфера і літосфера, набула поширення вітрова та водна ерозія ґрунтового покриву. Ґрунти в процесі тривалого господарського використання втрачають свою природну родючість, деградують або повністю руйнуються.

Кожна галузь сільського господарства по-різному впливає на навколишнє середовище. Так, землеробство досить помітно змінює водний баланс і гідрологічний режим агроландшафтів. Створення великих відгодівельних комплексів нерідко супроводжується забрудненням ґрунтів і вод екскрементами тварин, нагромадженням гною. Серйозною проблемою залишається забруднення гідрографічної сітки відходами боєнь, м'ясопереробних і молочних підприємств. У гірських районах тваринництво є провідною галуззю сільського господарства. У зв'язку зі швидким зростанням народонаселення збільшується попит на м'ясо-молочну продукцію, вовну, шкіру. Це змушує постійно нарощувати кількість великої рогатої худоби, кіз, овець, що призводить до надмірного випасу. Послаблення ж дернового покриву супроводжується ерозією ґрунтів, яка нерідко повністю знищує родючі горизонти [2].

Екологізація сільського господарства полягає в тому впливі, який на нього здійснює діяльність людини, з одного боку, а з іншого – у впливі сільського господарства на природні екологічні процеси і на організм людини. Значний вплив сільського господарства на навколишнє середовище зумовлений притаманними цьому виду економічної діяльності особливостями, насамперед, органічною зв'язаністю з природою і її ресурсами, високою ефективністю, як вважається, застосування агрохімікатів; каталізацією прискорення негативних природно-антропогенних процесів у оброблюваних землях. Отже, забезпечення екологічної складової сталого розвитку сільського господарства, в основному, ґрунтується на розробці заходів раціонального використання природних ресурсів і зменшення забруднення навколишнього середовища. Відтак, в процесі дослідження нами з'ясовано, що пріоритетними завданнями політики сталого розвитку щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища є:

– зменшення кількості джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу, підвищення рівня їх екологічної безпеки і поліпшення стану атмосферного повітря;

– забезпечення економії первинних ресурсів, розв'язання проблеми утилізації відходів виробництва шляхом удосконалення структури його розміщення, формування виробничих комплексів замкнутого циклу;

– сповільнення процесу деградації ґрунтів, збереження водних ресурсів і об'єктів як унікальних складових довкілля;

– забезпечення належної охорони та збереження лісових ресурсів і екосистем, посилення природоохоронних функцій лісів, здійснення комплексу лісгосподарських заходів щодо зниження рівня радіоактивного забруднення лісового фонду;

– реалізація заходів щодо гарантування безпеки довкілля під час видобування корисних копалин;

– підвищення ефективності державного контролю за дотриманням вимог природокористування і збереження довкілля шляхом застосування економічних та адміністративних санкцій;

– розвиток системи сертифікації, екологічного аудиту та страхування, ліцензування екологічно небезпечних видів діяльності, поступовий перехід на систему міжнародних стандартів технологічних процесів [3].

Раціональне використання природних ресурсів регіону передбачає ощадливе використання земельних, водних, мінеральних та лісових ресурсів

Основними орієнтирами сталого використання земельних ресурсів є: дотримання балансу між охороною, збереженням і розвитком землекористування; використання землі в умовах сталості розвитку сільського господарства; реалізація інтегрованих урядових дій у сфері земельних відносин, пов'язаних із приватно-державним партнерством, міжнародним співробітництвом; визначення повноважень та обов'язків суб'єктів земельних відносин, запобігання та вирішення земельних конфліктів тощо.

Отже, сталий розвиток використання земельних ресурсів має передбачити:

– у нормативно-правовій сфері – завершення формування ринку земель сільськогосподарського призначення та правове забезпечення ефективного регулювання використання земель різних категорій; гарантування державою прав власників на землю; оптимізацію державного управління землекористуванням та контролю за дотриманням суб'єктами земельних відносин положень земельного законодавства;

– в еколого-економічній – підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу земель та стратегічне забезпечення продовольчої безпеки держави; упровадження в землекористування інноваційних технологій використання земель та інвестування заходів щодо їх охорони; дотримання пріоритету вимог екологічної безпеки у використанні земельно-ресурсного потенціалу; здійснення об'єктивної еколого-економічної оцінки земель;

– у соціальній сфері – забезпечення доступу громадян до землі як ресурсу людського розвитку; створення сприятливого середовища проживання людей та розміщення виробництв; надання громадськості реальних повноважень впливу на сферу земельних відносин.

Водні ресурси відіграють надзвичайно важливу роль у соціальному, економічному й екологічному розвитку країни, а в перспективі очікується досить напружена ситуація із забезпеченням водою населення і галузей економіки, тому першочерговими заходами є раціональне використання, охорона водних ресурсів, економія води, її відтворення. Метою екологозбалансованого водокористування в системі забезпечення сталого розвитку є досягнення балансу екологічних і економічних інтересів суспільства, пов'язаних з використанням водних ресурсів, а також гарантування безпеки у водноресурсній сфері.

Загострення екологічної ситуації у світі, що є наслідком глобального потепління і забруднення навколишнього середовища, стало причиною погіршення стану лісових екосистем. Відбувається витіснення біологічно стійких корінних насаджень антропогенними – нестійкими до зовнішніх впливів. У Карпатах, зокрема, спостерігається деградація ялинових деревостанів, а в рівнинних умовах – соснових. Дуже складна ситуація сформувалася в Поліссі, де лісові насадження деградують у результаті надмірного техногенного навантаження на землі лісового фонду (забруднення радіонуклідами, осушення земель тощо). Лісове господарство України, як і природно-ресурсна сфера в цілому, відчуває наслідки глобальних екологічних проблем, а саме: зменшення площі лісів, що існувало в минулому і спостерігається зараз, погіршення їх породного складу і вікової структури, забруднення лісів радіонуклідами, погіршення їх стану внаслідок широкомасштабної меліорації [4].

Для мінерально-сировинної бази природно-ресурсного потенціалу України ключовим фактором сталого розвитку є відповідне інституціональне середовище, яке забезпечуватиме стаке надкористування. Як свідчить практика, інституціональне середовище, що наразі визначає якість державного управління вітчизняною сферою надкористування, не відповідає сучасним економічним реаліям. Це призводить до нерационального використання надр, що змовлено:

– слабким контролем з боку держави;
– недосконалістю чинного законодавства та нормативно-правової бази;
– відсутністю ефективного економічного механізму управління фондом надр;
– низьким рівнем відтворення вітчизняної мінерально-сировинної бази, що визначається недостатнім фінансуванням геологорозвідувальних робіт.

Усі природні ресурси в системі аграрного господарювання слід використовувати так, щоб можливо було їх відтворювати з певною часовою та просторовою періодичністю, адже агроекологічні цикли є безперервними. Конкретні процеси відновлення будуть різнитись, оскільки самі ресурси мають різне походження, структуру, особливості.

Література

1. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України №1359-XIV від 24 грудня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

2. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналітична доповідь / за ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 39 с.

3. Сталий розвиток регіонів України [Текст] / науковий керівник М.З.Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 140 с.

4. Сталий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього / за ред. акад. НААН М. А. Хвесика. – К. : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2012. – 465 с.

Людмила УНІЯТ

к.е.н., доцент, докторант

Тернопільський національний економічний університет

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ – ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Ефективне використання земельних угідь є потужним чинником розвитку економіки усіх землекористувачів нашої країни. Подальше підвищення ефективності використання земельних ресурсів обумовлено нагальною потребою забезпечення виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції у ринковому середовищі, якісного харчування населення України та збільшення обсягу реалізації продукції на зовнішньому ринку.

Вирішення цих стратегічно важливих економічних і соціальних завдань зобов'язує землекористувачів та державні структури спрямовувати свої зусилля і кошти на науково-обґрунтований і цілеспрямований розвиток виробничих і економічних відносин, застосування інноваційних, ресурсощадних технологій виробництва і на цій основі підвищення ефективності аграрної економіки в усіх формах господарювання. Тому проблема ефективного використання земельних ресурсів та їх економічної оцінки, особливо у сільськогосподарських підприємствах набула надзвичайної актуальності.

Питання розвитку земельних відносин, стратегії і оцінки ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств досліджували багато науковців, зокрема: А.Г. Андрійчук, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, О.В. Ульяновченко, О.М. Шпичак та ін. [1, 4, 5, 6, 8].

Відзначаючи цінність одержаних результатів названих вчених, необхідно зазначити, що окремі регіональні аспекти даної тематики потребують подальшого вивчення, що обумовлює актуальність дослідження.

Мета даного дослідження полягає у визначенні тенденцій та оцінки економічної ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, обґрунтуванні напрямів поліпшення фінансових результатів та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва в умовах ринкового середовища.